

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΙΦΝΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Α΄ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΙΦΝΑΪΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

ΣΙΦΝΟΣ 25-28 ΙΟΥΝΙΟΥ 1998

ΤΟΜΟΣ Γ΄
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2001

Η ΣΙΦΝΟΣ ΣΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΩΝ ΤΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

Είναι ένδεχομένως γνωστό ότι τὸ Μαρούσι φιλοξενεῖ μιὰ πολυπληθῆ κοινότητα Σιφναίων. Επιπλέον, στοὺς Ἀθηναίους εἶναι γνωστό ὅτι στὸ Μαρούσι ἦταν -καὶ εἶναι ἐν μέρει ἀκόμα- συγκεντρωμένα ἀγγειοπλαστεῖα, ἀλλὰ οἱ ἐντόπιοι δὲν γνωρίζουν τὴν προέλευση τῶν ἰδιοκτητῶν τους. Ἀναφέρομαι φυσικὰ στοὺς Σιφναίους ἀγγειοπλάστες, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τῶν ἀγγειοπλαστῶν τοῦ Ἀμαρουσίου, καθόσον μάλιστα ἀπὸ τὴ δική τους σταδιακὴ ἐγκατάσταση προήλθε ἡ κοινότητα τῶν ἀγγειοπλαστῶν τῆς πόλης αὐτῆς. Τοῦτοι προσέδωσαν κατὰ τὸ πρόσφατο παρελθόν μιὰ ἔντονη εἰκόνα «κεραμοῦπολης» στο συγκεκριμένο αὐτὸ προάστιο τῆς Ἀθήνας.

Ἡ πορεία τῆς πρώτης ἐγκατάστασης Σιφναίων ἀγγειοπλαστῶν στὸ Μαρούσι ἔχει ἤδη καταγραφεῖ καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἐπανέλθω ἐδῶ σὲ αὐτή. Ἡ συγκέντρωσή τους στὸ Μαρούσι καὶ στις γύρω περιοχὲς θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ σὲ τὶς δυνατοῦτες ποὺ προσέφερε ἡ τοποθεσία στὸ ἐπάγγελμά τους: διέθετε κατάλληλη ἄργιλο γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν προϊόντων τους καὶ νερό, τὸ ὁποῖο οἱ ἔμποροι ἐμπορεύονταν στις συνοικίες ἐκεῖνες τῆς Ἀθήνας ποὺ δὲν διέθεταν τρεχούμενο νερό. Τὸ προμηθεύονταν δὲ ἀπὸ τὶς δημόσιες βρύσες τοῦ Ἀμαρουσίου (ὅπως ἡ βρύση μὲ τὰ λιοντάρια, ἡ λεγόμενη Κασταλία) καὶ τὸ μετέφεραν μὲ τὶς μαρουσιώτικες στάμνες.

Δὲν εἶναι ὅμως ὁ μοναδικὸς λόγος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγήσει τὴ μαζικὴ ἐγκατάστασή τους στὴν ἴδια περιοχή. Δὲν θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ κατανοήσουμε γιὰτί οἱ Ναξιῶτες εἶναι συγκεντρωμένοι στὸ Γαλάτσι, οἱ Ἀναφιῶτες στὰ Ἀναφιῶτικα τῆς Πλάκας, οἱ Ὑδραῖοι στὰ Ὑδραῖικα τοῦ Πειραιᾶ κ.ο.κ. Τὸ φαινόμενο ἐξηγεῖται τόσο ἀπὸ τὴ διαδικασία τῆς γέφυρας ἀπὸ τὸν τόπο προέλευσης πρὸς τὸν τόπο προορισμοῦ, ὅσο καὶ ἀπὸ λόγους ψυχολογικούς, ποὺ ἐπιβάλλουν τὴ συνύπαρξη καὶ ἀλληλοὑποστήριξη κοινωνικῶν ὁμάδων ποὺ κατὰγονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τόπο. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ διαμορφωθεῖ ἡ κοινότητα τῶν Σιφναίων ἀγγειοπλαστῶν τοῦ Ἀμαρουσίου.

Ἄν καὶ στὴν εἰσήγησή μου χρησιμοποιοῦ τὴν ἔννοια τῆς «κοινότητας», εὐθύς ἐξαρχῆς θὰ ἤθελα νὰ διευκρινίσω πῶς δὲν θὰ εἰσέλθω στὴ θεωρητικὴ διαμάχη ποὺ σχετίζεται μὲ τὸν «κοινοτισμό», δηλαδὴ τὴν ἰδεολογικὴ ἀναζήτηση ποὺ ἔχει ὡς κεντρικὸ ἄξονα καὶ σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν κοινότητα, ὄχι ὡς ἱστορικὰ διαμορφωμένο θεσμό, ἀλλὰ ὡς τύπο κοινωνικῆς σχέσεως. Θὰ σταθῶ σὲ κάποια ἐμπειρικὰ δεδομένα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁρμώμενη, θὰ ἐξαγάγω κάποιες γενικότερες διαπιστώσεις. Πρόκειται γιὰ διαπιστώσεις ποὺ ἀφοροῦν στὴ μορφή λειτουργίας τῆς πόλεως καὶ τῶν ὁμάδων ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν, σὲ ἐκφάνσεις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ τῆς πολιτισμικῆς λειτουργίας τῆς ὑπὸ ἐξέταση ἐπαγγελματικῆς ὁμάδας καὶ τοπικῆς κοινότητας στὸ Μαρούσι, καθὼς καὶ στὴν ἀλλαγὴ τῆς συμπεριφορᾶς στὰ νέα δεδομένα τῆς λειτουργίας τῆς πόλεως.

Ἄν κι ἔχουν διατυπωθεῖ ἀπόψεις, ὅπως ἐκεῖνη ποὺ ὑποστηρίζει πῶς ὁ κοινοτισμὸς ἀποτελεῖ ἐπιστροφή σὲ αὐταρχικὲς ἱεραρχήσεις ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἐκφραση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τὴν κοινωνικὴ κινητικότητα, ἢ τοπικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ κοινότητα τῶν Σιφναίων τοῦ Ἀμαρουσίου λειτούργησε διαφορετικὰ. Ἡ κοινωνικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἡ πολιτισμικὴ λειτουργία τῶν μικρῶν ἀνθρώπινων σχηματισμῶν μέσα στὸν χῶρο τῆς πόλης

διαμόρφωσαν ένα διαφορετικό πνεύμα κοινοτισμού μέσα στο πλέγμα του υπέρμετρου έξαστισμού.

Η πόλη δέν αποτελεί άπλώς ένα μόρφωμα άνθρωπων υπό τήν πίεση οίκονομικών και κοινωνικών άπαιτήσεων. Φιλοσοφικά, άλλωστε, κατά τήν άρχαιοελληνική σκέψη, όπως τη διαμόρφωσε ο Άριστοτέλης, ή λειτουργία του πολίτη είναι προϋπόθεση τής ανθρώπινης φύσης και όχι θεωρητικό κοινωνικό συμβόλαιο που συνάπτει για τήν εύημερία του – άποψη έκφρασμένη άπό τόν Ζαν Ζακ Ρουσσώ. Έν πάση περιπτώσει, στο κοινωνικό επίπεδο, ο σχηματισμός του άστικού χώρου, άν και μεταπολεμικά διαμορφώθηκε φαινομενικά – ιδιαίτερα στην ελληνική πραγματικότητα- άναρχα, υπό τήν επίδραση μιās υπέρμετρης άγροτικής έξόδου, ώστόσο ο άστικός ιστός μορφοποίησε μικροκοινωνίες, οί όποιες, παρά τήν ύπαρξη μιās γενικότερης άστικής πολιτισμικής συμπεριφοράς, διακρίνονται άπό τó σύστημα τών άξιών και τών προτύπων τους, τών στασεών τους, τών πεποιθήσεων τους και τών συμπεριφορών τους. Ο ρόλος τής παράδοσης παρέμεινε ισχυρός στις μικροκοινωνίες αυτές και έπηρέασε τή συμπεριφορά τους τόσο, όσο και οί άτομικές πρωτοβουλίες που άπαντοϋν στις άσίγαστες προκλήσεις τών οίκονομικών συνθηκών.

Παρά τήν άνομοιομορφία του ελληνικού άγροτικού κόσμου, στη μεταπολεμική έποχή υπήρχε –για τρεις τουλάχιστον δεκαετίες- μιá ισχυρή κοινωνία άutoσυντήρησης και συλλογικών συμπεριφορών, όπου δέσποζαν οί άμεσες σχέσεις, ή συγγένεια ήταν ένας σημαντικός φορέας τής κοινωνικής όργάνωσης, οί τεχνικές παρέμεναν άπλές, ο καταμερισμός τής έργασίας δέν ήταν έντονος και ή θρησκεία έπαιζε σημαντικότερο ρόλο στη συνοχή. Η μεταφορά δραστηριοτήτων (έπαγγελματικών και πολιτισμικών) άπό τó νησί στην πόλη και ή μη άμεση άφομοίωσή τους άπό τόν άστικό τρόπο λειτουργίας και συμπεριφοράς, επέτρεψε ένα συνεχές «πήγαιν' έλα» συμπεριφορών –μιá διαλεκτική άμφίδρομη πορεία-ανάμεσα στους δύο άυτούς πόλους, χωρίς νά υποτιμάμε τις διαφορές τους.

Λέει τó δίστιχο για τόν Λουκά του Σαμψών, ο όποιος άποφασίζει νά πάει νά βρει τήν τύχη του στην Άθήνα:

Δέν πάει όμως για δουλειά, πάει νά σεριανίσει,

νά μάθει τά πολιτικά και πίσω νά γυρίσει.

Παρά λοιπόν τις σημαντικότερες και γοργές άλλαγές που συντελέστηκαν, δέν υπήρχε άβυσσος ανάμεσα στην παραδοσιακή και τήν άστική κοινωνία. Οί κοινωνικοί και πολιτιστικοί μηχανισμοί που λειτουργούν δέν δημιούργησαν άπóτομες εκδηλώσεις άποσύνθεσης, έπειδή λειτουργούσαν και προς τις δύο κατευθύνσεις: έφεραν στοιχεΐα τής σκέψης και του τρόπου ζωής άπό τó νησί στην πόλη και αντίστροφα.

Οί άγγειοπλάστες άπό τή Σίφνο, έκτός του ότι συγκεντρώθηκαν στην ίδια περιοχή, στο Μαρούσι, προσπάθησαν νά δημιουργήσουν οικιστικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες άνάλογες προς τó περιβάλλον τής μικρής οικιστικής μονάδας, άπό τήν όποία προέρχονταν. Τέτοια δυνατότητα δέν θά μπορούσε νά υπάρξει, άν συγκεντρώνονταν σε μιá ήδη διαμορφωμένη γειτονιά τής Άθήνας. Άν υπήρχε διασπορά τών έσωτερικών μεταναστών στον άστικό χώρο, τότε θά αίρετο ή μονιμότητα τής σχέσης τους με τó χώρο. Δέν θά είχαν πρότυπα στα όποια νά μπορούν νά άναφερθούν, έπειδή εκείνα στα όποια είχαν μέχρι τότε συνηθίσει δέν θά λειτουργούσαν στο νέο χώρο και καινούρια δέν μπορούσαν νά καθιερωθούν, άκριβώς λόγω τής διάσπαρτης έγκατάστασης.

Ἡ γειτονιά, λοιπόν, ἔπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο στὶς συνοικίες τῆς Ἀθήνας, μὴ ἐξαιρουμένων ἐκείνων τῶν γειτονιῶν τοῦ Ἀμαρουσίου με τὴν ἐπιπλέον συνοχή πού προσέφερε ἡ κοινὴ ἐντοπιότητα καὶ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα. Ἀναπτύχθηκαν διαπροσωπικὲς σχέσεις καὶ ἡ μικρὴ οἰκιστικὴ κλίμακα τοῦ Ἀμαρουσίου βοήθησε στὸ νὰ παραμείνουν ἀσυνήθιστα ἰσχυρὲς τόσο οἱ συγγενικὲς, ὅσο καὶ οἱ διαπροσωπικὲς σχέσεις.

Ὁ χῶρος, ὡστόσο, ἀνάλογα με τὴν ὀργάνωσή του, παράγει συμπεριφορὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις, κινητοποιεῖ ἢ ἀδρανοποιεῖ, ἀπομονώνει ἢ προσεγγίζει άτομα ἢ κοινωνικὲς ὁμάδες. Ἄν μέχρι προσφάτως συνέβαινε νὰ κινητοποιεῖ καὶ νὰ προσεγγίζει, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι ἐπικαλοῦνται τὴ γειτονιά καὶ τὴν κοινότητα ὡς συστήματα ἀναφορῶν, ἀναγνώρισης καὶ κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ὡς λόγους συναισθηματικῆς ταύτισης, σήμερα δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε τὸ ἴδιο. Ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τοῦ Ἀμαρουσίου, πού τὰ τελευταῖα 25 χρόνια παίρνει τὴ μορφή αὐτοτελοῦς προαστίου, δρομολόγησε δραματικὲς ἀλλαγές με τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ὁμοιογενοῦς ἀστικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἀγνοεῖ ἐντοπιότητες καὶ παραδοσιακὲς ἐπαγγελματικὲς δραστηριότητες. Ἡ πόλη στεγάζει μεσαία στρώματα, ἀποτελεῖ ἐμπορικὸ κέντρο καὶ προορίζεται νὰ γίνῃ καὶ διοικητικὸ κέντρο. Ἀκριβῶς οἱ δύο τελευταῖες αὐτὲς ιδιότητές της τὴ μετατρέπουν ἀπὸ μιὰ πυκνοκατοικημένη προέκταση τῆς Ἀθήνας σὲ ἓνα αὐτοτελὲς προάστιο.

Οἱ ἀλλαγές ὡστόσο δὲν προέρχονται μόνο ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ τῶν δομῶν τῆς κοινωνίας μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση συγκυριῶν. Ἄλλωστε, οἱ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀλλαγές προκύπτουν ἀκριβῶς ἀπὸ ἀλλαγές σὲ δομές, ἀπὸ συγκυρίες ἢ ἀπὸ ἐπαναστάσεις. Στὴν προκειμένη περίπτωση ὑπάρχει μιὰ συγκυρία πού ἀποτελεῖ τεράστιας σημασίας παράμετρο στὴν ἀνατροπὴ τῆς εἰκόνας της «κεραμοῦπολης», ὅπως εἶχε προκύψει ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἐπαγγελματικῶν δραστηριοτήτων τῶν Σιφναίων ἀγγειοπλαστῶν: πρόκειται γιὰ τὴ διαπλάτυνση τῆς λεωφόρου Κηφισίας στὸ ὕψος τοῦ Ἀμαρουσίου, ὡς φυσικῆς ἀρτηρίας πού ἐνώνει τὸ κέντρο με τὰ βόρεια προάστια. Ἡ διαπλάτυνση αὐτὴ στέρησε ζωτικὸ χῶρο ἀπὸ τὰ ἀγγειοπλαστεῖα, τὰ ὁποῖα ἦταν παρατεταγμένα κατὰ μῆκος τῆς λεωφόρου – γι' αὐτὸ ἄλλωστε προσλάμβανε τὸ Μαρούσι τὴν εἰκόνα τῆς «κεραμοῦπολης» στὰ μάτια τῶν περαστικῶν. Κι ἂν ἡ εἰκόνα αὐτὴ κατὰ μῆκος τῆς λεωφόρου τείνει νὰ χαθεῖ, ἡ χωροταξικὴ αὐτὴ παρέμβαση ὑποκρύπτει ἐπιπλέον καὶ ἄλλες οὐσιαστικότερες πτυχές γιὰ τὴν ἄρση τῆς διαιώνισης τῶν ἀγγειοπλαστείων: στεροῦνται τοῦ ἀπαραίτητου υπαίθριου ζωτικῆς χῶρου, πού εἶναι ἀναγκαῖος σὲ κάθε ἀγγειοπλαστικὸ ἐργαστήριο καὶ κατ' ἐπέκταση μετατρέπονται τὰ ἐργαστήρια σὲ πρατήρια πώλησης ἀγγειοπλαστικῶν εἰδῶν. Ἐπίσης, αὐξάνει ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τῶν ἀγγειοπλαστείων κατὰ τρόπο ὥστε νὰ γίνῃ ἀσύμφορη ἡ παραδοσιακὴ ἐπαγγελματικὴ ἀξιοποίηση τοῦ χῶρου. Συνεπῶς, ἡ παρέμβαση τῆς συγκυρίας ἐπέτεινε τὴν ἀποδόμηση τῶν προηγούμενων δομῶν.

Ἀλλὰ ἂς ἐπιστρέψουμε στὶς δομές. Ἡ ἐντοπιότητα ἔπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο στὶς λειτουργίες τοῦ ἀστικοῦ χῶρου. Ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἔχει κατὰ κανόνα ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς ὄχι τὴ συγγένεια, ἀλλὰ τὸν τόπο καταγωγῆς (ὅταν συναντιοῦνται δύο ξένοι, ρωτοῦν «ἀπὸ ποῦθεν εἶσαι;» καὶ ὄχι «ἀπὸ πὼ σὸι κατάγεσαι», ὅπως συνηθίζεται σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου). Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ἀπὸ πολὺ νωρὶς στὸν ἐλληνικὸ χῶρο οἱ σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἡ οἰκονομία λειτούργησαν μέσα στο πλαίσιο τῆς πολιτικῆς καὶ οἱ ἔννοιες πόλις, πολίτης, πολιτικὴ ὄριζαν τὶς δομές καὶ τὴ λειτουργία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλεως. Ἐπιπλέον, ὁ τρόπος ζωῆς τῆς οἰκογένειας καθορίστηκε ἀπὸ τὸν τύπο αὐτὸ τῆς κοινωνίας. Ὁ Maurice Godelier ὑποστηρίζει πως «σὲ μιὰ κοινωνία, στὴν ὁποία οἱ σχέσεις παραγωγῆς λειτουργοῦν διαμέσου τῶν σχέσεων συγγενείας, ὅλη ἡ κοινωνικὴ ζωὴ χρωματίζεται ἀπὸ τὴ συγγένεια.

Όταν, πάλι, οι σχέσεις παραγωγής και η οικονομία λειτουργούν μέσα στο πολιτικό πλαίσιο (δηλαδή της λειτουργικής πόλεως και όχι του χωρικού άστεως)», όπως συνέβαινε τόσο στην αρχαία ελληνική πόλη όσο και στη συγκεκριμένη περίπτωση των λειτουργιών του Άμαρουσίου -κατ' αναλογία προς τις γειτονίες της Αθήνας κατά τα μεταπολεμικά χρόνια- «όλα παίρνουν τη μορφή του πολιτικού προβλήματος».

Οι Σιφναίοι άγγειοπλάστες ένεργοποιήθηκαν για να έδραιώσουν τη νέα τους ζωή στην πόλη του Άμαρουσίου. Η προσπάθεια συγκερασμού παλαιών και νέων συνθηκών μετέτρεψε σταδιακά την κοινωνική συμπεριφορά άτομικοῦ ἢ συλλογικοῦ χαρακτήρα. Η συνάθροιση αυτή γέννησε την ένωση των δυνάμεων για μιὰ καλύτερη ζωή. Εκτός από την προώθηση αιτημάτων για τὴ λύση πρακτικῶν οἰκιστικῶν προβλημάτων, οἱ συντοπίτες οργάνωσαν τὴν ψυχαγωγία τους, τις πολιτιστικές τους ἐκδηλώσεις, τις ἐπαγγελματικές τους ἐκθέσεις κ.ο.κ. Σήμερα, ὅμως, τὰ φαινόμενα τῆς νεωτερικότητας (δηλαδή τῆς μοντέρνας κοινωνίας, κατὰ τὴν κοινωνιολογική σημασία τοῦ ὄρου), ἐπέφεραν τὴν ὁμοιογένεια τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Οἱ ἐνώσεις συντοπιτῶν δὲν ἀποτελοῦν πλέον ἀναγκαιότητα για τὴν ἐπιβίωση, ἀλλὰ δεδηλωμένη θέληση για τὴ διατήρηση τῆς συνοχῆς τῶν μικρο- κοινωνιῶν μέσα στὸν χῶρο καὶ τὶς λειτουργίες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

Μὲ δυὸ λόγια, χάνεται ἡ εἰκόνα τῆς Σίφνου ὅπως εἶχε παγιωθεῖ στὰ μάτια τῶν κατοίκων τοῦ Άμαρουσίου. «Κάθε κοινωνία», ἀναφέρει ὁ André Leroi Gourhan, «ποῦ διαρκεῖ συντηρώντας ἕνα ὀρισμένο τρόπο ζωῆς, ἀναπτύσσει μιὰ ἐμπειρία, ἡ ὁποία ὡς μαρτυρία δὲν εἶναι ἀνώφελη. Οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς ἰσορροπίας τῶν ἀνθρώπινων ὁμάδων, πρὸς τὸ παρόν, μόλις διακρίνονται. Το λεπτὸ παιχνίδι τῶν ἀξιῶν, τεχνολογικῶν, οικονομικῶν, κοινωνικῶν, θρησκευτικῶν, αἰσθητικῶν, δίνει τὸ αἶσθημα ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος στοὺς κόλπους μιᾶς συλλογικότητας, ἀποτελεῖ μιὰ ἀληθινὰ σημασιακὴ μονάδα. Ἐὰν κανεὶς σκεφθεῖ ψυχρά, λίγο ἐνδιαφέρει ἂν μιὰ κάποια παλιὰ οἰκονομία χάνεται ἢ ὄχι μαζί μὲ τοὺς τελευταίους ἐκπροσώπους της. Εἶναι ὅμως οὐσιῶδες για τὴν κοινωνία νὰ ἔχει καταγραφεῖ ἡ σχετικὴ ἐμπειρία, γιατί σὲ δέκα ἢ εἴκοσι χρόνια δὲν θὰ παραμείνουν στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, ποῦ ἐπικαλύπτεται ἀλλὰ δὲν καταργεῖται ἀπὸ τὴ σύγχρονη ζωή, ἄλλες μαρτυρίες ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ θὰ ἔχει περισώσει ἡ ἀνθρωπολογία». Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀγγειοπλαστεῖα τοῦ Άμαρουσίου, ἰδιαίτερα ὅσα ἀναπτύσσουν σχέσεις μὲ τὶς ἀγορὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐξασφαλίζουν ἕνα τζίρο πολλῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἡ κοινωνικὴ κινητικότητα τῶν νέων γενεῶν, ἡ αἰσθητικὴ ἀμφισβήτηση κάποιων κεραμικῶν τύπων ποῦ δὲν προσαρμόζονται στις νέες οἰκιακές λειτουργίες καὶ ἡ οικονομικὴ ἀποτίμηση τοῦ ἐργαστηριακοῦ χῶρου σὲ μιὰ ἰδιαίτερα ἀναβαθμισμένη περιοχή τῆς Ἀττικῆς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν δομῶν καὶ τὴν ἐπίδραση συγκυριῶν, ἀποδομοῦν τὴν πλήρως μέχρι σήμερα ἐνσωματωμένη, στὴν τοπικὴ κοινωνία, κοινότητα τῶν Σιφναίων ἀγγειοπλαστῶν τοῦ Άμαρουσίου.

Τίθεται τὸ ἐρώτημα: ἀπαιτεῖται ἡ καταγραφή της, ὅσο ἀκόμα λειτουργεῖ, ὡς μαρτυρία μιᾶς προηγούμενης κοινωνικῆς δομῆς, ποῦ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ χαθεῖ ἢ χρειάζεται ἡ παρέμβαση για τὴν τόνωση τῆς ὑπαρξῆς της; Ἐξωτερικὲς παρεμβάσεις ποῦ δὲν ἀνταποκρίνονται σὲ πραγματικὲς λειτουργικὲς ἀνάγκες δὲν ἔχουν διασώσει ποτέ δομές. Τὸ μόνο ποῦ ἐπιτυγχάνουν εἶναι νὰ καθυστεροῦν τὴν ἀποδόμησή τους, καὶ μάλιστα μὲ ὀδυνηρὲς συχνὰ ἐπιπτώσεις. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ ὁποία καταγραφή πρέπει βέβαια νὰ γίνεται ὅταν λειτουργεῖ μιὰ δομὴ. Συνήθως, καὶ ἰδιαίτερα στις κοινωνικὲς ἐπιστῆμες, ἀναγκαζόμαστε νὰ ἐρμηνεύσουμε κοινωνικὰ φαινόμενα ὅταν ἔχουν πλέον πάψει νὰ ὑφίστανται, ἀναζητώντας τι ἦταν ἐκεῖνο ποῦ τα ἀποδόμησε. Στὴν προκειμένη περίπτωση, μέσα στὸ δέος ποῦ προκαλεῖ ἡ ἀναδυόμενη σύγχρονη πόλη τοῦ Ἀμαρουσίου, ὑπάρχουν ἐναλλακτικὲς

προτάσεις για τή δόμηση τής σύγχρονης μετα-νεωτερικής κοινωνίας, προτάσεις που βασίζονται στις έμπειρίες και στις λειτουργίες του παρελθόντος.

Πιο συγκεκριμένα, αν και η μεταβιομηχανική όργάνωση τής κοινωνίας μας τείνει να μειώσει τις διαφορές, δηλαδή να καταστήσει όμοιογενείς όλες τις κοινωνίες (τοπικές και διεθνικές) σε ένα μόνο πρότυπο, ωστόσο, μέσα στην καρδιά τών ίδιων αυτών κοινωνιών εμφανίζονται δυνάμεις που διεκδικούν, που έπωμίζονται τὸ ζήτημα τών διαφορῶν – τὴν όμορφιά τής μικρῆς κλίμακας και τοῦ διαφορετικοῦ. Οί φυσικές περιοχές (aires naturelles) τής πόλης, μάς δίνουν κάποιες ένδειξεις για τὸ τί ἡ πόλη εμφανίζεται να εἶναι κατὰ τὴν ἀνάλυσή της: ὄχι μιὰ τεχνητὴ κατασκευή, ἀλλὰ ἕνας πολυλειτουργικὸς ὀργανισμὸς. Ἡ πόλη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα σύνολο φυσικῶν περιοχῶν. Ὁ καθένας βρίσκει σὲ αὐτὲς τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο μπορεῖ ἢ πρέπει νὰ ζήσει. Ἔτσι, λοιπόν, ἡ ἀναφορὰ στὴν κοινότητα στὸν χῶρο τής πόλης, ὅπως ἐκείνη τών Σιφναίων ἀγγειοπλαστῶν τοῦ Ἄμαρουσίου, συνδυάζεται με τὴν ἔκφραση μιᾶς κριτικῆς κατὰ τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, τής ἀποπροσωποποίησης και τοῦ μηχανοκεντρικοῦ ρασιοναλισμοῦ, ἀλλὰ συνάμα ἐκφράζει και μιὰ σαφὴ καταφατικὴ διάθεση ἄμεσης θετικῆς δημιουργικῆς παρέμβασης στὰ κοινωνικὰ ζητήματα. Ὅσο λειτουργοῦσε αὐτὴ ἡ κοινότητα τοῦ Ἄμαρουσίου, οἱ ἄνθρωποι παρέμεναν ἔνωμένοι, παρόλα ἐκεῖνα που τοὺς χώριζαν. Σήμερα, ὅμως, με τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ὀμοιογενοῦς ἀστικῆς κοινωνίας, οἱ κάτοικοι γενικότερα τοῦ Ἄμαρουσίου παραμένουν χωρισμένοι, παρόλα ἐκεῖνα που τοὺς ἔνωσαν, σύμφωνα με μιὰ ἀπὸ τις πιὸ χαρακτηριστικὲς φράσεις του Tönnies.

Ἡ δεδηλωμένη ἐπιθυμία λειτουργίας τών τοπικῶν σιφναϊκῶν συλλόγων τοῦ Ἄμαρουσίου και ἡ διατήρηση τών συνεκτικῶν δεσμῶν μεταξύ τών συντοπιτῶν και μεταξύ Ἄμαρουσίου και Σίφνου μπορεῖ νὰ ἄρει τὴν ἀπόλυτη ἀφομοίωση τής κοινοτιστικῆς λειτουργίας σὲ μιὰ γενικότερη ἀστικὴ πολιτιστικὴ συμπεριφορὰ · ἀστικὴ συμπεριφορὰ που ὀδηγεῖ ἀποδεδειγμένα στὴν ἐντατικότερη προβολὴ τοῦ libido dominandi τών ἀνθρώπων. Ὁ χῶρος ὅμως τοῦ Ἄμαρουσίου φέρει τὰ ἴχνη και τις ἐγγραφές τοῦ ἱστορικοῦ και τόσο ἡ τοπικὴ κοινωνία ὅσο και ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση θὰ μπορούσαν ἐνδεχομένως νὰ συλλάβουν και νὰ ἀξιοποιήσουν αὐτὴ τὴν παρακαταθήκη.

Εύχομαι τὸ Συνέδριο τοῦτο νὰ καταγράψει στὰ θετικά του και νὰ συμπεριλάβει στὰ συμπεράσματά του τὴ συνειδητοποίηση τής τοπικῆς λειτουργίας στις ἐναλλακτικὲς μορφές ὀργάνωσης τής κοινωνίας τών ἀνθρώπων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. «Ἡ ἀγροτικὴ ἔξοδος: ἀπὸ τὰ τσικαλιάρια τοῦ νησιοῦ στὰ κανατάδικα τής πόλης» και «Νησί - ἀστικὸ κέντρο: μιὰ ἀμφίδρομη σχέση», στὸ Ἑλένη Σπαθάρη-Μπεγλίτη, *Οἱ ἀγγειοπλάστες τής Σίφνου. Κοινωνικὴ συγκρότηση, παραγωγή, μετακινήσεις*, ἐκδ. Ἄρσενίδη, Ἄθῆνα 1992, σ. 58-107.
2. Βασίλης Ξυδιᾶς, «Πρόσωπο και κοινότητα. Ὁ ἄνθρωπος και τὸ κοινωνικὸ γεγονός», στὸ περ. *Λεβιάθαν*, τ. 11, 1991.
3. Ἄποψη τοῦ Ἀλέξανδρου- Ανδρέα Κύρτση στὸ: Μαρία Κομνηνοῦ, «Ἡ σκέψη τοῦ Καραβίδα και ἡ προβληματικὴ τών κοινωνικῶν ἐπιστημῶν», *Κοινότητα, Κοινωνία και Ἰδεολογία*, ἐκδ. Παπαζήση, Ἄθῆνα 1990, σ. 19.

4. Μιχάλης Γ. Μερρακλής, *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση*, έκδ. Οδυσσέας, Ἀθήνα 1984, σ. 34.
5. Krzysztof Pomian, «Structures, conjonctures, révolutions», στο *L'Ordre du Temps*, éd. Gallimard nrf., 1990, σ. 87-92.
6. Claude Lévi-Strauss, Marc Augé, Maurice Godelier, «Anthropologie, Histoire, Idéologie», στο *L'Homme*, XV (3-4) juillet -décembre 1975, α. 187.
7. Για τις μορφές που προσδίδει ή νεωτερικότητα στο σύγχρονο βίο, βλ. τὰ δώδεκα δοκίμια στο Henri Lefebvre, *Introduction à la Modernité*, éd. de Minuit, 1977, Touraine Alain, *Critique à la Modernité*, éd. Fayard, 1992.
8. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ ἀποσπάσματος στο: Καββαδία Γ. Β., *Σαρακατσάνοι. Μιὰ ἑλληνική ποιμενική κοινωνία*, έκδ. Μπρατζιώτη, 1991, σ. 10.
9. Για περισσότερα βλ. Ελένη Σπαθάρη-Μπεγλίτη, «Πρόβλημα αίσθητικῆς λειτουργίας τῆς παραδοσιακῆς κεραμικῆς στὸν ἄνθρωπο τῆς σύγχρονης πόλης: ἀποδοχή ἢ ἀπόρριψη»; Ἡμερίδα με θέμα «Τέχνη, Τεχνικὴ καὶ Χρῆση τῆς Νεώτερης Κεραμεικῆς», ὀργάνωση: Φίλοι τοῦ Κέντρου Μελέτης Νεώτερης Κεραμεικῆς, 11 Δεκεμβρίου 1992.
10. Για τὴ φυσικὴ λειτουργία τῆς πόλης βλ. Y. Grafmeyer et I. Joseph (Présentation), *L'École de Chicago, Naissance de l'Écologie Urbaine*, éd. Aubier, 1990.

LES POTIERS TRADITIONNELS DE L'ILE DE SIPHNOS A MAROUSSI

INTEGRATION A LA VILLE MODERNE

RÉSUMÉ

Maroussi est une ville de la banlieue athénienne. Plusieurs potiers de Siphnos y sont installés depuis le 19ème siècle, pour sa terre riche en argile et l'eau abondante. D'ailleurs, les vendeurs d'eau buvable partaient chaque jour de la source de «Castalia» avec des pots pleins d'eau pour les quartiers qui ne possédaient pas d'eau courante.

La société locale de Maroussi n'a pas eu le caractère homogène d'une cité urbaine. Les quartiers ont gardé jusqu'aux décennies '70-'80 à peu près, l'image d'une «céramopole» qui gardait encore les liens professionnels, de parenté, d'amitié, de mœurs et de fêtes communes. Le changement des structures économiques et sociales de la ville, son accroissement et son rôle de centre économique des quartiers nord d'Athènes, ont déstructuré, non seulement la vie traditionnelle des potiers de Siphnos qui habitaient à Maroussi mais aussi ont réduit le nombre des ateliers de poterie.

Hélène Spatharis-Béglitis